

Recenzija

Luka Trebežnik, *Svetloba na obzorju*

Igor Černe

Mariborska knjižnica

igor.cerne@mb.sik.si

 © 2023 Igor Černe

Dr. Luka Trebežnik se je v svojem delu (izšlo 2022 pri KUD Apokalipsa) lotil problematike, ki se v knjigi povezuje na triadni način. Hkrati pa nam v tej trojnosti predstavi ideje štirih avtorjev, ki so na različne načine med seboj tesno prepleteni. Tako lahko govorimo o četvornosti v trojnem. Rdeča nit dela je dialektično razmerje, ki ga med seboj že stoletja vzpostavljata vera in razum. Premislek nas fluidno popelje od Maxa Webra, Sorena Kierkegaarda, Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega ter se nato izlije v sodobnosti diskurza katastrofe skozi oči Güntherja Andersa. Trojnost pisanja najlažje izrišemo, če jo poimenujemo: krščanstvo, kapitalizem in tehnostnost. Ena izmed Trebežnikovih tez v knjigi je, da se sodobnost sooča s povečanim nezaupanjem v znanost, kar pa je na drugi strani povzročilo odpiranje prostora religiji. Vidimo lahko, da zareza med vero in razumom ni radikalna razlika, ki jo je povzročilo razsvetljenje, temveč fluiden organizem, kjer eden močno vpliva na drugega.

Avtor knjigo razdeli na tri razdelke. V prvem delu se loti zgodovinskega dogodka, kjer pretresa racionalizacijo vere in vznik kapitalizma. To Trebežnik počne skozi oči Maxa Webra in Sorena Kierkegaarda. Natančno se loti ter preizpraša pojem religijski razum. Kadar razmišljamo o tako mnogoplastnem pojmu, kot je religija, je prvi nagib pojem tradicionalnosti. Pri racionalizaciji religije pa se, nasprotno, zgodi zmanjševanje in omejevanje tradicionalnega modusa delovanja.

Kar je zanimivo in v kar nas avtor posebej usmeri, je razlikovanje med pojmovanjem nauka o predestinaciji in nauka o asketski etiki, ki ga lahko zasledimo pri Webu in Kierkegaardu. Kierkegaard na eni strani zagovarja tezo, da zaradi vnaprej določene odrešenijske teme človek postane pasiven, medtem ko Weber kontrapolno dokazuje, da je ravno obratno, saj v garaški estetski etiki posameznik dobi potrditev lastnega zveličanja v svojem delu. Lahko bi dejali, da se za to dikcijo skriva človekov temeljni strah po končnem niču in propadu. V dokazovanju skozi delo pa je mogoč vsaj določen moment odrešenja.

Besedna zveza, ki ji avtor nudi ogromno pozornosti in skozi katero se čuti brezpogojna oddaljenost Boga, je odčaranje sveta. Rezultat tega je, tako razvija svojo misel Trebežnik, da je prišlo do situacije, kjer posameznik razvije negativen odnos do čustev in umetnosti. Človek tako ostane brez iluzij, nezaupljiv in pesimističen. Postal je individualist. Globalni kapitalizem, trdi avtor, ni samoumevna razvojna stopnja, temveč po nujnosti razvit zahodni model bivanja.

Zaznamo, da je avtor skušal predstaviti, kako se je iz krščanske duhovnosti razvil svet moderne civilizacije. Izhodiščna točka zahodnega kapitalizma, ki je postal globalna ureditev, je na nek način protestantska delovna etika. Posledico takšnega pristopa lahko vidimo v vseprisotni krizi religije, ki je do določene mere pokleknila pred znanostjo. Odgovore na te trditve avtor išče predvsem pri Fjodorju Mihajloviču Dostojevskem.

Konsistentno nagovoriti ateizem v diskurzu z religijo je težaven postopek. Avtor v svojem delu ugotavlja, da je ateizem na nek način rezultat zamere, ki pa kljub vsemu v sebi nosi humanistično noto. Kje ob odsotnosti Boga iščemo resnico, ki je naenkrat postala malik? Vprašanja in trditve, skozi katere se avtor prebija s pomočjo Dostojevskega, ki vidi svet skozi svoje oči. Svet, podrejen razumu, brez domišljije, strasti in interesa. Razum, ki iz lastnega sebičnega vzgiba zanika Boga.

Trebežnik zoperstavi Dostojevskega in Nietzscheja, za katera pravi, da sta oba poznala resnico o prihodu nihilizma, zatonu zahodne kulture. Razlikovala pa sta se v tem, da je Nietzsche veroval v idejo človekoboštva, Dostojevski pa je to postavil na laž. Dostojevski svojega krščanstva ne slika kot lahkoten svetovni nazor. V njem najde kontinuiteto samopremagovanja, ki je izredno težka naloga. Dostojevski v nobenem oziru ni bil nihilist, bil je antinihilist.

Nihilizem je tako posledica prevlade naravoslovno-tehničnega modela mišljenja sveta. Takšnemu svetu umanjka utemeljitev lastnih aksiomov in predpostavk. Gleda v praznino. Znanost je videna kot tisti moment, ki še zmeraj narekuje ateizem, čeprav se vse bolj izrisuje diskurz med teizmom in ateizmom, ki omogoča verjetje tudi po odčaranju sveta. Dostojevskega tako, kljub njegovi temačnosti in nihilizmu – na določenih mestih ga prikaže kot pristaša ateizma –, predstavlja kot nekoga, ki kljub vsemu oznanja luč, svetlobo in višjo eksistenco.

V zadnji triadi se ukvarja s pojmom katastrofa skozi oči Güntherja Andersa, ki bi jo lahko v oziru napredovane tehnostnosti imenovali zadnja katastrofa. Po njej bo ostal samo še nič. Apokalipsa kot razodetje nič. Tehnoznanost se je, v nasprotju z religijo, odlično prilagodila ka-

pitalizmu. Vera ne predstavlja več osebnega odnosa z Bogom, temveč se je preselila v sfero znanosti. Danes verujemo/verjamemo v znanost. Mi, neposvečeni, verjamemo velikim svečenikom znanosti, znanstvenikom, ki nam dozirajo resnico. Zgodili so se tektonski premiki, ki so močni na ravni razumevanja tako preteklosti kakor prihodnosti, spremenil se je objekt varovanja.

Sodobni človek je nezainteresiran, brezoseben. Je zgolj delček stroja v veliki tehnizaciji sveta; tehnike, ki je, tako zapiše Trebežnik, izrinila vse preostale svetovne nazore. To trditev nam razgrne s pomočjo Andersove skovanke, prometejskega sramu. Človek v soočanju z nebrzdanostjo tehnike občuti majhnost, nezadostnost pred velikim ciljem, ki mu več ni dorasel. Absolutno nadzorovanje narave, konstantni napredek. Cilj brez opozicije in nezmožnost obstoja smisla izven tega. Zanimiva je teza, ki se je dotakne avtor: spričo te neobvladljive apokalipse, v soočenju z njo oz. v njenem pričakovanju jezik odpove. Z Andersom se vpraša, če morda človeški jezik sploh ni narejen za nekaj tako enormnega. Človek v modernosti obstane v tišini jezika. Dovolimo si interpretacijo v smeri, da je to človekov obrambni mehanizem. Ko so impulzi premočni, se ustavi sposobnost občutenja.

Kljub navideznemu pesimizmu pa nas Trebežnik opozarja, da Andersova misel ni negativna. Poudarja njen svarilni značaj in možnost, ki jo ima posameznik, da se spreobrne in se hkrati zaveda, da so pretekle katastrofe ponovno možne, realne. Katastrofe niso več zgolj naravni pojav. Kot takšne jih vedno gledamo v civilizacijskem okviru stroškov in ekonomije. Hkrati pa velike katastrofe niso več vezane na zgolj en omejen prostor, temveč so globalne. Takšen primer je jedrska katastrofa (Fukushima). Končna apokalipsa je dogodek, za katerim ni več ničesar.

A avtor svoje delo zaključí s pozitivnim premislekom, kjer prihodnost vidi kot opolnomočenje potencialov. V delu lahko zaznamo pozitiven nagib, saj Trebežnik prihodnost poetično opiše kot svetlobo, ki je zmeraj tu in neprestano vpliva na naš svet.

Knjiga na temeljih različnosti pogledov daje videnje sveta, ki nas morda na začetku približa določenemu pesimističnemu stanju. A nas poglobljeno branje in temeljit premislek zaobrmeta nazaj k pozitivnim notam, ki so kljub vsemu rdeča nit dela. Časi, v katerih se nahajamo, bi potrebovali več takšnih premislekov, kot nam jih podari Luka Trebežnik.